

En vandring på solön

BUS GUNNEL ÅKESSON

Det här är ingen vanlig tillrättalagd vandring. I din packning ligger en kikare som kan riktas bakåt i tiden. Du kommer att korsa stigar och vattendrag och möta byfolk från alla tider där du i det frusna ögonblicket delar deras liv just då. Gamla händelser och sammanhang går igen och gör historien åtkomlig. De situationer som du hamnar i har alla hänt på riktigt. Det enda fiktiva är att du blir vittne och träder in i handlingen. Följ med på en komprimerad utflykt i Utanmyra där det forna och samtida oupphörligt växlar. Tiden har sina egna fack och följer ingen kalender. Vi startar i Bengtsarvet.

Ångbåtsbryggan

1. Du anländer söderifrån till Ångbåtsbryggan i sent 1870-tal med en nästan fullsatt passagerarbåt. Många soldbyggare väntar med spänning på att få komma ombord och till marknaden i Mora, en av årets största händelser. Men några blir efter och en av dem heter Sund (som senare blir Utanmyrabo) och han är ett löparfenomen. Han tar i stället landvägen över Sundet och Vinäs och hinner fram till Mora före ångbåten.

Gammalt vykort ur Bengt Frizéns vykortssamling

Branten

2. Först värms du upp i båthusbackens långa motlut innan du kan vika av norrut till gårderna vid sjön. Från branten ovanför Agnmyren väcks din uppmärksamhet av en rökslinga och du kastas många århundraden tillbaka till ett landskap som bemästras av inbyggarnas verktygslåda med universalkunskaper. Du skönjer en grupp människor som sitter runt en eld. En gammal kvinna med ett barn i famnen nynnar en vagsång som du hört förut. Du smyger dig undan och gnolar vidare in i framtiden.

Gruvan

3. Från Kliktenområdet hörs ljud av hammarslag och skrammel. Nyfiket dras du som av en magnet till ett nyöppnat gruvhål. Det är 1700-tal; entusiasmen och förhoppningarna är stora men du vet hur det går. Silvret blev till blymalm.

Fyndet

4. Stigen slingrar sig längs kärret och du stannar för att vila. Det är redan 1860-tal och du råkar snubbla på ett hårt föremål gömt under ris och kvistar. Det visar sig vara en liten panna med en pip.

Stigen i Klikten. Foto: Torbjörn Nääs

Du plockar med dig ditt fynd som också pryds av ett bomärke. Om du träffar på länsman eller fjärdingsmännen förneka all kännedom om ditt innehav.

Åkervägen

5. Du flyr in på nutidens åkerväg. Du orienterar dig fram som en groda mot *Mågsbudär* och köper en liter jordgubbar i skjulet vid vägen. Din blick fastnar bortom bergen i väst där vindkraftverkens rotorblad omvandlar vinden till elektricitet. Du har fått ny energi och strosar nordväst mot Norby.

Budkavle

6. Bakom dig hörs springande steg. Det är en man med angeläget ärende som han bär med sig i en budkavle. Du måste lyssna noga för att hänga med, året är 1743. Du får klart för dig att det handlar om att samla dalfolket till ett uppror mot herremännen i Stockholm. Du erinrar dig den grymma upplösning som väntar ledarna. Du ursäktar dig på knackig fornsvenska, skyller på ett bokat möte som du håller på att missa och lyckas komma undan kravet att föra budet vidare.

Foto ur Svarf Nelly Jönssons fotoalbum

Fiske

7. Du fortsätter framåt för att utforska Stunisvik. Det är sommartid och 1930-tal. Fisknäten spänns upp på störar och du delar glädjen med dem som landat en god fångst och räddat middagen. Från strandlinjen blickar du ut över vattnet och tidlösheten. Så här har det sett ut i alla tider och kommer så att se ut efter vår tid.

Åråoman

8. Värmen och barrdoften gör dig sömning och för dig till 1970-tal. Efter ett svalkande bad får du låna en båt och ror västerut över lagunen, nej förlåt *Nörderväjk*, till den lilla holmen *Åråoman* där det växer en uråldrig tall. Ta dig iland och vila ut över natten.

Fågeltornet

9. På morgonen glider du ljudlöst fram genom mikroskärgården tillbaka mot byn. Du närmar dig *Äjonsuddan* och 1990-tal. Från strandskogens täta ris hörs ett tungt stampande från en hjord som närmar sig vattnet alltmer, så du avstår från att gå ur båten. Du ror tillbaka till båthusen och beger dig sydväst in i fågelskogen. Du tar del av hemliga meddelanden nedskrivna i loggboken som förvaras i fågeltornet längst söderut i *Nörderväjk*.

Byskolan

10. Därifrån beger du dig genom snåren in till bykärnans medelpunkt, där byskolan ligger. Nu är det 1920-tal och där har samlats bybor som lyssnar till sångare och musikanter från en frikyrkoförsamling i Mora. Det är fullpackat så du får nöja dig med att följa det hela utanför. Blir du sugen på mat kan du säkert få något ätbart för byborna anses överlag humana och vana att dela med sig. Det är ingen brist på arbete så du får vara beredd att rycka in här och var, kanske räfsa gräs. Latsäcken är inte uppfunnen och matsedeln är kortfattad. Men om du blir ombedd att överläsa instruktionen till den nyinköpta gräsklipparen är du redan framme i slutet av 1960-talet och byn har precis genomgått sin största förändring någonsin.

Upproret i Utanmyra

11. Nu skrivs året 1861. Myndigheterna visar sitt intresse för byn. I en av gårdarna har ett kompani soldater från Mora förlagts för att på närmare håll kunna göra husvisiteringar på jakt efter brännvinspannor. Det hjälper inte att upprorslagen läses upp på sockenstämman. Byborna gör motstånd mot de hårdhänta metoderna och för några kommer det att gå riktigt illa. Du förstår nu vad ditt fynd som du burit med dig i packningen kan föra med sig. Du ger dig iväg kvickt, berättar i en granngård om vad som håller på att ske och kanske ges bebyggare i andra byar nu ett försprång i jakten.

Björkgården

12. Tiden övergår till 1970-tal. Från *Björkgård* hörs ända ut till vägen ett glatt samspråk där Björkkullorna samlat sina grannar för att förbereda tunnbrödsbakningen; det *flåsås päron* och skvallras hela eftermiddagen. Björk Karin har fullt sjå att hämta in nykocht potatis till dem som skalar. Du utlovas en tunnbrödsbaka nästa dag, men tiden snurrar redan bakåt.

Potatisskalning. Foto: Håll Nils Mattsson

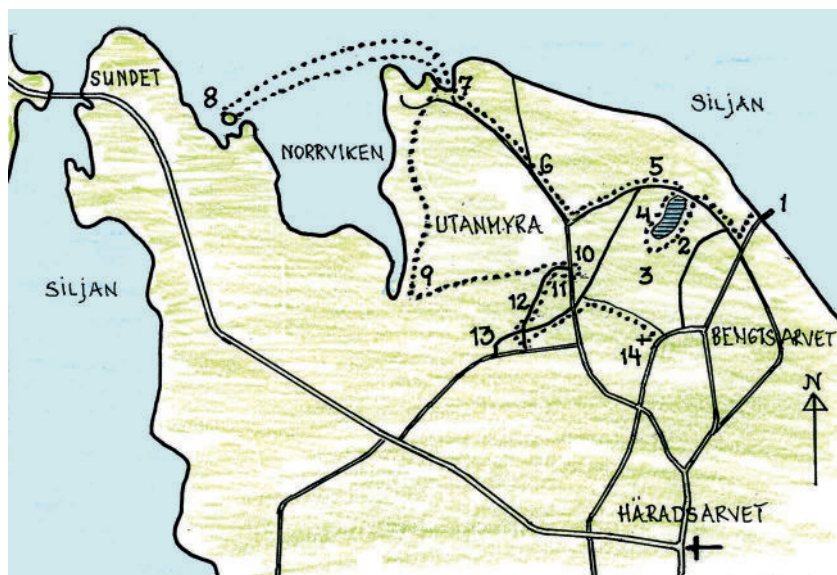
Lejongården

13. Du kommer fram till *Lejongård* och hälsas välkommen in av Lejon Lina. Du bjuds på saft; det är början av 1960-talet och du bläddrar i veckotidningen *Säningsmannen* tills du somnar. Nästa dag väcks du tidigt av gökuret på väggen. När du går ut på trappan har tiden backat ytterligare. Det är tiden för första världskriget och matbrist. Utanför ladugårdarna i byn sitter sågverksarbetare från Mora som tagit sig över till ön och som väntar på att få köpa med sig mjölk hem.

Kapelltomten

14. Du har tillägnat ditt strövtåg en by som du kanske lämnar nu, men byns storhet lämnar inte dig. Det är dags att vända åter till nutid. Ifall tiden skulle få för sig att rotera igen inser du att ditt upphittade föremål måste döljas. Eftersom du varit delaktig i det historiska skeendet är det bäst att radera bomärket och gömma pannan på ett säkert ställe. Följ sedan Utanmyrabornas gamla stig österut till kyrkbyn längs skogsranden uppåt mot kapelltomten.

Bus Gunnel Åkesson, din guide

Utanmyra, Sollerön. Illustration: Margit Andersson

1. Ångbåtsbryggan	8. Åråoman
2. Branten	9. Fågeltornet
3. Gruvan	10. Byskolan
4. Fyndet	11. Upproret i Utanmyra
5. Åkervägen	12. Björkgården
6. Budkavle	13. Lejongården
7. Fiske	14. Kapelltomten